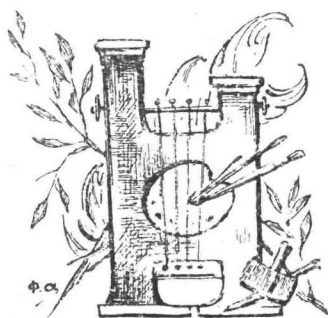

Η ΑΡΧΑΙΑ ΤΕΧΝΗ

ΕΜΠΝΕΥΣΙΣ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τῆς φαντασίας συμπληροῦσα τὰ δημιουργήματα, πάντοτε δὲν διακρίνεται καὶ ἐπὶ τελείᾳ αὐτενεργείᾳ, μόνῃ αὐτῇ πλατύνουσα καὶ διακροφῶσα.

Ὁ ἀντικειμενικὸς κόσμος ἐν τῇ ἰσχυρᾷ αὐτοῦ ἐπιδράσει, καθοδηγῶν τὴν λειτουργίαν τοῦ εἰκονικῶς ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ μεταδίδειν, πολλοῦ τοῦ θεωρεῖται ὁ κύριος παράγων μιᾶς ιδέας, καὶ διὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἀνευρίσκει τις ἀντίθετον τὸν κόσμον τῆς πραγματικότητος.

Καὶ τὴν ἀλήθειαν ταύτης, ἥτις διὰ τὴν τέχνην καθιερώθη ὡς δόγμα καὶ ὅρος, καταφανῆ ἀποθαυμάζει τις, ἐξωτερικευμένην ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καλλιτεχνίᾳ.

Φύσις ἀρμονικὴ ἐνέπνεε τὸ πνεῦμα διὰ τὴν δεσπόζην ἐπὶ τῆς ὕλης, ὡς ὑπαρξίς ὑπερτέρως δυνάμειος, ἴδιον ἐκπληροῦσης προορισμὸν, καθολικῆς ἐμφυχώσεως.

Οὕτως ἡ ἀρχαία τέχνη δὲν περιωρίζετο εἰς τὴν τέρψιν, ἐξασκῶσα τὸ αἶσθημα ἢ τὴν φαντασίαν ἐξωραΐζουσα, καὶ μεγεθύνουσα τὴν ἰδεολογίαν, καὶ ἐν γένει τὸν κόσμον εὐρύνουσα τῆς θεωρίας, ἵνα ἐξασφαλίσῃ ἐν αὐτῇ τὴν εὐγενεστέραν τῆς πράξεως ἀρχήν.

Ὅπως ἡ ποίησις, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, μιμῆται τὴν φύσιν, οὕτω καὶ ἡ τέχνη ἐν τῇ καθολικῇ της ἐννοίᾳ.

Ἀλλὰ τὸ φυσικὸν περιβάλλον ἐν τῷ ἀρχαίῳ βίῳ συνδέετο τοσοῦτον μετὰ τῆς ἀτομικῆς δράσεως, ὥστε συνεταυτίζετο, ἀποκαθισταμένης διὰ τῆς ἀρμονικῆς ἐνώσεως τῆς λειτουργίας μιᾶς οὐσίας ἀδιαίρετου καὶ οὕτως ἐν τῇ ἐξιδανικεύσει τῆς ὕλης, ἔξῃ ὁ αὐτὸς πνευματικὸς ὁργανισμὸς, ὁ ἐνισχύων καὶ ὁ τροφοδοτῶν τὸ ἄτομον μετὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου.

Ἐὰν ὅμως ἡ ποίησις μιμουμένη τὴν φύσιν, κατ' ὁρθωτε νὰ διαγράψῃ κανόνες, δι' ὧν προσεπάθησε ν' ἀντιληφθῇ πλήρῃ τὴν ὑπαρξίν μιᾶς ἀρμονικῆς ἐνώσεως τῶν ποικίλων στοιχείων, ἅτινα ὠθοῦμενα ὑπὸ τοῦ μυστηρίου, συνέτεινον εἰς τὴν παραγωγὴν ἐνὸς συνόλου τελείου, μὴ ὑπαγομένου εἰς τῆς τύχης τὴν ἀόριστον ἐνέργειαν, ἀλλ' εἰς τὴν συμμετρικὴν καθωρισμένης ἀρχῆς ἐργασίαν, καὶ οὕτω μιμουμένη ἐμελέτα συγχρόνως καὶ ἐκάλλυνε τὴν πρότυπον παράστασιν, ἡ τέχνη ἀφ' ἐτέρου ἀκολουθοῦσα τὰ φωτεινὰ ὑποδείγματα ταύτης, ἀνελάμβανε μείζονας ὑποχρεώσεις.

Καὶ διὰ τοῦτο ἐπέβλήθη εἰς τὴν φύσιν, ὡς ἡθικὴ ἀρχή, διὰ τοῦ ἰδανικοῦ.

Ἡ τέχνη, κατ' ἀκολουθίαν, προΐεν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἐγκολοποῦται τὴν φύσιν διὰ τῆς ἐμπνεύσεως, καθιεροῦ μετ' αὐτῆς ἡθικὴν συνεργασίαν, πρὸς παραγωγὴν μιᾶς καλλονῆς, μιᾶς μορφῆς ἐνῇ νὰ συγκεντροῦνται πάντα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης τὰ ἐξέχοντα γνωρίσματα. Αὐτόδηλος ἄρα ἡ διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων ἐπικράτησις τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὡς συμβολικῆς παρστασίας τοῦ βίου.

Μία ιδέα βασιλεύει ἐπὶ παντὸς ἔργου, ὅπερ παρήχθη ἐκ τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ θαυματουργοῦ κέντρου. Ἐν ἀθάνατον φῶς ἐμφανίζεται διὰ τοῦ κάλλους, καὶ μία ἀπόλυτος ἀλήθεια κυριαρχεῖ ἐν τῇ ὕλικῇ του ἐξωτερικεύσει.

Πρὸ τοῦ Διὸς, ἔνθα ἡ δαιμονία τοῦ Φειδίου χεῖρ, ἡ ἀδιάφθορος τῆς Τέχνης ψυχὴ, συναποκομίσασα φλόγας ἀπὸ τὸ αἰθέριον πῦρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἰδανικοῦ, ἐνέκρουσεν εἰς τὰ κρυσταλλώδη στήθη τῆς ἀποθεωθίσης ιδέας, πρὸ τοῦ σεπτοῦ κυρίαρχου, μόνον τὸ τυρλὸν πνεῦμα δὲν ἀποθαυμάζει τῆς φωτεινῆς ἀκτίνος, ἀς ἐκπέμπει ἡ θεία του μερμή, τὸ θεῖον σῶμα τοῦ Ὀλυμπίου. Καὶ οὕτως ἡ θεότης, ἀποκαλυπτομένη ἐν ἀρμονίᾳ διὰ τῆς τέχνης, ἀδελφοῦται μετὰ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, ἵνα ἐμφυχώσῃ τὴν φύσιν, διὰ τῆς ιδέας, ἥτις εἰσχωροῦσα πανταχοῦ, ἔνθα μεγαλουργεῖ τὸ μυστήριον, συνεννοῦται μετ' αὐτοῦ ἵνα καταστήτῃ ἐπιδεκτικὸν τὸν κόσμον ὅλον τῆς ἀντιλήψεως τῆς μεγάλης ἀρχῆς, ἥτις εἶναι ἡ ἀρμονία.

Τὶς δ' οὕτω θ' ἄρνηθῇ τοὺς παλμοὺς εἰς τὸ ἀκίνητον σῶμα μιᾶς Νύμφης, ἐνὸς γυμνοῦ μεγαλείου, ὁπότε ὡς προσκυνητῆς, καταθέτων πρὸ αὐτῆς τὸν ἐκ ρόδων καὶ κισσοῦ στέφανον, προσκολλᾷ τὰ χεῖλη του ἐπὶ τῆς λευκῆς ταύτης μαρμαρίνης σαρκός;

Τὶς εὐδαίμων θεατὴς πρὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, δὲν ὁμολογεῖ, ὅτι θεῖος τὸν καταλαμβάνη σιδασμός καὶ ἐνθους εὐλάβεια πρὸ τῆς ἡκρωτηριασμένης ἀθανασίας, καὶ δὲν νομίζει ὅτι αἰσθάνεται τὴν μρτέσσαν ἀναπνέον καὶ τὴν μαγνητικὴν δύναμιν τῆς ἐλξεως πρὸς τὴν σφριγῶσαν πλαστουργίαν, τὴν θεσπεσίαν εὐμέλειαν ἣν ἐγέννησε τὸ κάλλος;

Τὶς δὲν πιστεύει, ὅταν, ἀκίνητος πρὸ ἐνὸς συντρίμματος ἀγάλματος, φιλοσοφῇ ἐπὶ τοῦ ἀφώνου λειψάνου, ὅτι τοῦτο δὲν ἀπώλεσε τὴν ζωὴν, ὡς ἐὰν ἦτο τεμάχιον πραγματικῆς σαρκὸς—ἥτις ἄνευ ζωῆς εἶναι βρωμερὰ ἐλεεινότης, καὶ ἥς ἡ σῆψις τῇ ἀφαιρεῖ καὶ μίαν ἡμέραν μέλλοντος—ὅτι τοῦτο, καίτοι ἀποκοπὴν τοῦ ὅλου σώματος, διατηρῇ ἀκμαίαν τὴν δύναμιν, ἥτις τῷ ἐξασφαλίζει ἕνα ἐτι βίον ἀδιάφθορον;

Ἰπερτέρα οὕτω τῆς θετικῆς ζωῆς ἡ τέχνη αὕτη ἐργάζεται ἄνευ ὁρίων καὶ οὐδὲν ἀναγνωρίζουσα τέρμα ἐν τῷ σταδίῳ τῶν θυμμάτων της· διότι ἡ μὲν θνητὴ πλαστικότης, ὅσῳ καὶ ἂν ἐξυψώθῃ ἵνα προσλάβῃ μίαν ὑπερτέραν γοητείαν αἰθερίου ἔαρος, ὑποκύπτει ὅμως, ἐξαρχνίζεται ἀποθνήσκουσα, καὶ πολυλίκις

λησμονημένη συνθάπτει καὶ μίαν δόξαν, ἐνῶ τῆς τέχνης τὰ προϊόντα, καὶ συντριβόμενα, καὶ ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὰ βάθη μένοντα τῆς γῆς. δὲν σήκονται, ἀλλ' ἀποκαλυπτόμενα ὑπὸ νέων γενεῶν τοῖς χορηγοῦσι τὴν ἰδέαν ἐνὸς παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἣν, ὡς δυσταπλότητον προνομίαν μόνον ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη διετήρησε.

Ἄς φαντασθῇ τις ἐν προσήκοντι τινὶ ἐξάρτει μετὰ χιλιετηρίδας κατὰ συντρίμματά τ' ἀμφοτέρων σημειωμένων τῆς τέχνης μνημείων· θά ματαιοπονήσῃ μάλιστα διότι οὔτε ἰδέαν θ' ἀνέυρῃ, οὔτε δύναμιν, οὔτε ζωὴν· καὶ τοῦτο διότι ἡ ἑλλησις ἡθ. κῆς καὶ πνευματικῆς ἐνόητος δὲν σιδεῖ τὸ παρὲν ἐν κοινῷ βίῳ ὁρισμένου τύπου, καὶ σαφὲς γνωρισμάτων.

Ἐὰν δὲ διετήρησαν ἐν στοιχείῳ τοῦ παρελθόντος, τοῦτο διεσώθη οὐχὶ ὡς δύναμις ἀλλ' ὡς ἀνάγκη, οὐχὶ ὡς ζωὴ, ἀλλ' ὡς θάνατος κοιμώμενος καὶ συντετριμμένος, μὴ ἔχων ἐλπίδα νὰ ἀδελφωθῇ ποτε μετὰ μελλούσης ζωῆς, ἀνιστάμενος.

Τὰ ἄθροα δ' οὕτω καὶ αἰωνόβια ἔργα τῆς ἀρχαιότητος, ἔχουσι προσρισμὸν οὐδέποτε σταθεύοντα ἐν ἀντήλῃ ἰσχύν ἐκ τοῦ παρόντος, ἀλλ' ὡς αὐτὸ ὑπερκόσμιον οὐσία ἀνεξαντλήτου γονιμότητος, ὅπως αὐτόφωτος ἡ ἰδέα ἥτις τὰ παρήγαγε, ζῶσιν, εἰς τὸν αἰῶνα ὡς πρότυπα καὶ κανόνες.

Τοῦτ' αὐτὸ δύναται τις, ἐπεκτείνων τὴν δρᾶσιν τῆς τέχνης ταύτης, νὰ πιστεύσῃ περὶ αἰσθητικῆς παραγωγῆς, ἥτις ἐτήγαγεν ὅπῃ τὴν ἀρχαιότητα.

Περὶ ἐλθετε τοὺς περιλάμπρους νηοὺς τῆς οἰκουμένης, καὶ ἐν τῇ ὀγκώδει των μεγαλοπρεπεῖα, τῷ ποιητικῷ τοῖς ἐκείνῳ καλλιτεχνικῷ πλούτῳ, τῇ ἀμυθῇ των θησαυρῶν συσσωρεύσει, εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῇτε τοὺτους περιελείοντας μίαν θεότητα σεμνὴν, γυμνὴν, ἰδανικὴν.

Ὁ ἐσωτερικὸς τύπος εἶναι ἀντάξιός τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος, καὶ οὕτως ἐν αὐτῷ θ' ἀποθαυμάσῃ τις μορφὰς τοῦ θεοῦ περικοσμουμένου δι' ἀδαμάντων, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ κυριαρχοῦντος ἐν ὅλῳ καὶ περιστῇ χλιδῇ, ἀπαστράπτοντος δ' εἰς κοικιλοχρώμους ἀνταυγείας κοσμημάτων καὶ περιβολῶν.

Σταματήσατε ἐξ ἄλλου πρὸ των περιφανεστέρων τῆς Δύσεως μεγαλοεργημάτων, ἅτινα ἡ νεωτέρα παρήγαγε τέχνη, ἵνα φιλοξενήσῃ τὸν σταυρὸν ἀναλύσας ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὴν μυθικὴν ἐκείνην μακαριότητα, ἣν ἀνέλαβον νὰ ἐπιδείξωσιν, ἀφῆσαν ἐλευθέραν τὴν φαντασίαν εἰς τὸν φωτεινὸν ἐκείνον ἐξωραϊσμόν, νὰ ἀναγνωρίσῃ μίαν ἐντελὴ εἰκόνα λεπτοῦς ἀριστοτεχνίας, καὶ ἀφοῦ κορεσθῇ πρὸ τῆς ἐκπληξέως, ἃς ἐπανέλθῃ ἐπὶ των πτερύγων μιᾶς ἰδέας, ἐπὶ τοῦ παρθένου ἐδάφους τῆς ἐπαγγελίας, καὶ στῇτε πρὸ τοῦ Παρθενῶνος.

Τὸ πρῶτον συγκριτικὸν βλέμμα θ' ἀποσπάσῃ μίαν μεγάλην ἰδέαν, καὶ χωρὶς νὰ ἐπιβληθῇ, ἀφ' ἑαυτῆς μίαν εὐγενὴς αὐτόματος ἐπενέργειαν ἐνὸς θεοῦ συναισθήματος θὰ σᾶς ἐμπνεύσῃ, καὶ ἀφοῦ ἀποκαλυφθῇ θὰ κλίνετε γόνυ.

Πρὸ αὐτοῦ, μίαν κατὰ πλῆξιν διὰ τὴν θεοπείθειαν ἀπλότητα, τὴν ὑπέροχον δύναμιν ἐνὸς ἀρελοῦς, ἐνὸς γυμνοῦ, ἐνὸς φυσικοῦ μεγαλείου, ὅπερ νομίζει τις ὅτι μόνον του παρήχθη, δημιουργηθὲν αὐτομάτως καὶ ἥρμα ὑπὸ μιᾶς φύσεως, ἥτις, ἐνῶ ἀλλαχοῦ διέσπει-

ρεν ἀτάκτους καλλοῦν καὶ θαύματα, ἐνταῦθα κατενόησε τὴν ἀνάγκην ν' ἀσχοληθῇ κανονικώτερον καὶ ἀρμονικώτερον ἵνα προσδεχθῇ τὸ πνεῦμα, μεθ' οὗ προσεκήθη νὰ δοξασθῇ.

Καὶ δὲν ἀναμένει τις ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος ν' ἀποθαυμάσῃ ἀδαμάντινον σύμπαν καὶ θησαυροὺς, ἀλλὰ ἐν γυμνῷ θεῷ καὶ κάλλος, ἐν γυμνῷ ἰδανικῷ τοῦ θεοῦ καὶ ὅπως θὰ θεωρηθῇ τις δυσαρμονίαν καλλιτεχνικὴν τρόπον τινα, ἕνα γυμνὸν ἐσταυρωμένον εἰς τὸν περιφανέστερον νάον τῆς οἰκουμένης, ἢ ἕνα ἀπλοῦν σταυρὸν ἐν μέσῳ των ἐκκλησιαστικῶν ἐκείνων ἐκθέσεων, οὕτως ἐνταῦθα οὐδὲν τὸ ἀσύμμετρον ἐν τῇ ἐξισίᾳ ταύτῃ ἀρμονίᾳ ἐν χαιρετήσῃ διὰ τῆς ἀναβιούσης ψυχῆς τὸν ἀρελὴ Ναζωραῖον ἐπὶ τοῦ ἑλεφαντίνου θρόνου τοῦ ἱεροῦ ἀδύτου, εἰς τὰ ἅγια των ἁγίων, ἐμπνεόμενον καὶ ἐνθουσιῶντα.

Πρὸ τοῦ Παρθενῶνος συναισθάνεται τις, ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικῇ οὐχὶ ἡ κοσμικὴ ἰδέα ἀποθεομένη, ἀλλὰ τὸ θεῖον ἰδανικὸν ἐπερ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ κατελθὲν ὡς χρυστὴ παρθενία διηυθύνθη ἐκεῖ προσκλήθην ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου πνεύματος, γνωρίζον ὅτι ἡ τέχνη καὶ αὐτὴ ἡ ἐμψυχουμένη φύσις, ἐκεῖ ἐμελλεν νὰ τὸ ὑποδεχῶσιν ἐξ ὀνόματος τῆς γῆς.

Καὶ μόνον ἐκεῖ.

Ἄλλ' ἡ ἀρχαία τέχνη ἔτεινεν ὑψηλότερον

Γενέταιρα των τελειότερων εἰκόνων, ἐμψυχούσα τὴν ὕλην ἵστατο ὑπεράνω τοῦ κοινῷ τύπου, ἐγκοινομένη αὐτὸ τοῦτο τὸ πνεῦμα, ὑπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ὁποῦ ἐμεγαλοῦργει.

Δὲν ἦτο δὲ τεχνικὴ ἡ μεγαλόνεια τοῦ γλύπτου, ὅταν ἀντελαμβάνετο οὗτος τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀξίας ταύτης τοῦ ἔργου, ἐφ' ᾧ ἐκλήθη ἐπομένως τοὺς κανόνες τῆς αἰσθητικῆς δὲν ἐθώρει ὡς ἀφηρημένους ἀρχὰς ἢ ξηροὺς τύπους. ἀλλὰ κατενόει τὰς δυνάμεις τῆς ἐμπνεύσεως ἀναπτυσσομένης ὡς μία ἰδέα, ὡς μία παρθένος καὶ καθαρὰ ψυχὴ, δεσπίζουσα ἐν αὐτῷ, ὡς παντοδύναμον δαιμόνιον.

Πλήρης ὡριμότητος διεδέχετο τὴν ὡς φαινήν ἀστραπὴν δημιουργικὴν ὁρμὴν τῆς ἐμπνεύσεως, καὶ μία στιγμή ἡδύνατο νὰ συλλάβῃ ἕνα κόσμον, καὶ νὰ ἐξωτερικεύσῃ τοῦτον παράγουσα ἐν φῶς.

Αἰσθητικὴ καὶ φαντασία ὑπὸ διαυγοῦς ἐνισχυόμεναι διανοίας ὑπερεῖχον τοῦ κοινῷ μέτρου, καὶ οὕτως ὡς πνευματικὴ γέννησις ἐνεφανίζετο δύναμις δημιουργός, κατὰ τῶν τὴν φύσιν καὶ ὑποτάσσουσα ταύτην. Οὕτω δὲ ὁ φυσικὸς βίος τῆς ἀρχαιότητος ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τῆς τέχνης, ἐξωραϊζούσης αὐτόν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ παραγάγῃ ἀρχέτυπον.

Ἄλλ' ὁ βίος οὗτος, ὅστις ἦτον αὐτὴ ἡ ἐμψυχὸς φύσις, αὐτὴ ἡ ἐξωτερικεύσις τοῦ παρθένου καὶ φωτεινοῦ πνεύματος, μεταδίδοντας πανταχοῦ πνεῦμα ἐλευθερίας, ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴν ἀποθανατισθῇ διὰ τῆς τέχνης, μεθ' ἧς συνέζη καὶ συνεργάζετο.

Καὶ τὸ στάδιον ἐπομένως δὲν ἦτο περὶ ὁρισμένης καλλιτεργείας· ἡ φύσις πρὸ πολλοῦ τὸ εἶχε παρασκευάσει, καὶ ὅποτε ἡ δύναμις μιᾶς ἀνθρώπου νεότητος ὠδήγησε ταύτην ἐκεῖ, ἵνα προπονηθῇ διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ θριάμβου, κατενόησε τὴν ἀποστολὴν τῆς, καὶ ἤρξατο ἀναζητοῦσα τοὺς θεοὺς, ἵνα τοὺς ὑπερετήσῃ ἐν τῇ γῇ, ἐν ἧς τοὺς προσελάλει.